

Gausdals Tidende

19. årgang

Gausdal Historielag

nr 1 2006

2005

For Gausdal Historielag ble 2005 året da bitene falt på plass for Ulsrud Gardsmuseum. Det skulle gå 5 år med tålmodig innsats overfor rettsapparat og forvaltningsnivåer for å få realisert Asbjørn Ulsruds siste vilje. I dag er gard og sæter sikret som samlet museumsanlegg, opprinnelig sæterlykkje inkludert. Riktignok ble kontrakta med Statsskog om lykkja basert på at avtala gjelder inntil videre med 6 mndrs gjensidig oppsigelse, noe flere har karakterisert som en dårlig husmannskontrakt. Samtidig fikk vi tillatelse til å fortsette restaureringa av låven. Denne vil prioriteres i året som kommer, slik at låven får beholde sin plass i pakt med gammelt sæterkulturlandskap. En stor oppmuntring var tildeling av SMIL-midler fra landbrukskontoret. Dette ga en støtte på til sammen 70 000 og inkluderte midler til sæterlåve og sæterfjøs samt låvetrappefot på garden. Vi takker for støtten!

Året 2005 var også året for 100-årsmarkeringen av unionsoppløsningen med Sverige, noe som takket være Oddvar Fyksens møysommelige arbeid, ga flere lokale vellykkede arrangementer og godt stoff til Gausdalsminner.

Kulturinnslaget etter fjorårets årsmøte var ved Ivar Paulsrød. Han kunne vise gamle filmklipp fra Sønstevoldbakken. Materialet var utlånt av Bernt Wold, og inneholdt morsomme og interessante glimt fra liv og virke rundt butikken og familien som bodde der på 50 og 60-tallet. Alle opptak var gjort av Bernts far Steinar Wold. Ramma rundt framvisningen var Linbakken, som er den nyeste bygningen på Sønstevoldbakken. Den var oppført som butikk og privatbolig, siden brukt som undervisningslokale for den statlige Vold videregående skole. Nå tilhører huset Røde Kors.

Årets akedag i Ulsrud måtte denne gang avlyses på grunn av farlig trasse. Anne Kristin Kjernlie, Berit Barlund og Ingrid Skarstad har som elever ved Gausdal videregående skole brukt Ulsrud som kulisser for sitt særemne i norsk. Det ble videoopptak av en dramatisert omskriving av Bjørnsens "Faderen", men Kjell Steinbru, Olav Olstad og Anne Østby i hovedrollene. Det ble et vellykket prosjekt.

Den 2. april var det årbokseminar på Otta, med fokus på lokalhistorie. De fleste historielag i dalen var representert og et tett program belyste lokalhistorie som formidler av lokalt engasjement kontra hugsot på ei svinnende fortid. Gausdal var representert med Ivar Blekstad, Marte Stine Fyksen og Birgit Kraabøl.

Den 17. mai i år forsøkte vi et samarbeid med russen under deres underholdningssekvenes ved idrettshallen. Det ble salg av kaffe og biteti med boksalg. Kari Avlund, Astrid Holslien og Oddvar Fyksen besørget dette.

Inger Enger og Olav Olstad beundrer Telemarksku. Foto Olav Terje Kleiven

Harald Romsåshagen i kjent positur med Aktion på Tande. Foto Olav Terje Kleiven

Gausdalsminner ved samme anledning antok store høyder, da boka ble lansert dagen før.

17. september ble det busstur med Gausdal Turbuss til Rødnes i Østfold i samarbeid med Øyer/Tretten Historielag og Fåberg Historielaget. Dette ble en vellykket tur med 38 personer som fikk se området og høre om begivenhetene som utspant seg i distriktet hvor Gudbrandsdal Landstorm hadde sitt tilhold noen septemberdager for 100 år siden. Oddvar Fyksen var primus motor.

Under årets Åpen Dag-arrangement i Ulsrud i begynnelsen av august kunne Ulsrud Gardsmuseum erklæres åpnet. Stortingsrepresentant Inger Enger sto for den formelle åpningen, og betegnet anlegget som en kulturperle. Et flaggsmykket gardsanlegg sto klart med vøla stabbur, bu, grisehus og smie. Under en fuktig himmel kunne dølaku og telemarksku beskues. Telemarksku var ingen ringere enn Rosa fra tv-serien Farmen. Rosa har sin 1. premie fra dyrskue i Telemark. Dagens program ble gjennomført i kjøkken og kammers, der ordfører Olav Olstad ønsket velkommen til gards og Nils Øygardens røst formidlet stemningsfulle toner. Harald Romsåshagen bød på innslag av frodige dikt. Et tilbakeblikk på gardenes historie og Ulsrudfolkets liv og skjebne ble levendegjort med omvisning innomhus.

Rykende fersk vaffel og en kaffetår på tunet sto høyt i kurs.

Med høsten kom markering av unionsoppløsningen. På Gausdalsdagen den 3. september ble det minneutstilling med bilder, uniformer, "sildesalaten" og ulike rekvisitter under ledelse av historielagets Oddvar Fyksen og i samarbeid med Foreningen Norden. Geir Arild Høiland skaffet til veie uniform og rekvisitter sammen med Maihaugen som lånte ut unionsflagget. Salg av årets

Den 18. september ble det foredragskveld på Vonheim i samarbeid med Vonheims Venner og Folkeakademiet. Oddvar Fyksen bidro også her.

Gausdal historielag har ellers vært representert ved stand på Svatsumsdågå i august og på DiS' slektsgranskerdag i Kulturhuset Banken, Lillehammer, i oktober.

Registrering av gjenstander i Ulsrud må sies å være avsluttet. Dokumenter og fotografier gjenstår. Flere smågrupper har gjennom året fått sin guiderunde i gardsanlegget på Ulsrud Det begynte i april med ei kursgruppe fra Folkeuniversitetet som studerte antikviteter. I juni kom amerikabesøk fra St. Pauls Historielag i Minnesota og ei ledergruppe fra Dnbnor, som hadde samling på nabogarden Aanrud. Utpå høsten kom Vestre Gausdal Pensjonistforening. Sesongen avsluttet med Gausdal Lionsklubb. Årets storarbeid i Ulsrud ble utført av Kjell Håkon Reistad og Tore William Larsen. Med gravemaskin og lasteutstyr ble parkeringsplassen opparbeidet, godt skjermet og estetisk ferdigstilt med grusing og stabbesteiner. Utemiljøet ble ytterligere oppgradert med skigard langs vegen nord for griseshuset under ledelse av Olav Terje Kleiven. Sistnevnte sto også for fornying av flaggstang forrige år. Det gamle flagget måtte få hvile på føderåda og erstattes med et nytt.

Mange har bidratt til at Ulsrud nå er i godt driv fram mot et godt vedlikeholdt museumsanlegg. En stor takk til alt dugnadsfolket

Birgit Kraabøl

Det følgende er en artikkel skrevet av Anders Fedje og gjengitt i Gudbrandsdølen den 17. september 1951

Fra Gausdal Vestfjell

Like siden jeg som liten gutt gjætte geiter på Liumsæter sommeren 1904, har jeg hatt mitt Soria Moria slott i Vestfjellet og da særlig i traktene om nordre Liumsæter. Det har vært med meg som med så mange andre fiskere, eventyfortelleren Asbjørnsen iberegnet, at når verden gikk meg for meget i mot, tok jeg fiskestanga og drog en tur bort i Vestfjellet noen dager, og vendte hjem med kokfisk og med nytt mot på de små oppgaver jeg hadde foran meg. Ja, dette Norges mest huldreaktige landskap, som Theodor Caspari kaller det, har vært til helsebot både for legeme og sjel for noen hver av oss som har brukt å gå i fjellet.

Når jeg etter igjen befinner meg på Liumsæter, er det denne gang ikke først og fremst for å fiske, men for å hogge opp en veldig haug oppkappet bjørkeved, nok til to års forbruk på sætra og turisthytta. Egyptens pyramider var nok ikke stort høyere enn denne vedhaugen, og den måtte for en del hogges opp i øsende regnvær, men Liumsæter er nå Liumsæter enten det er regn eller solskinn, og jeg befinner meg tross alt utmerket på dette sted hvor jeg gjennom nesten 50 år har hatt så mange hyggelige stund.

Liumsætra ble bygd som sæter rundt 1770 av Clemet Fougnor og Harkil Lium, solgt til Simen Nordgården og Olaus Holen i 1883. De solgte videre til Guttorm Berge i 1900, som så solgte til DNT i 1955.

Foto Torill Uthberg.

En kveld jag satt inne i eldhuset og snakket med budeiene, den snart 70 år gamle Anna Brusveen og underbudeie Jorun Torp, en dyktig og kjekk jente fra Onsøy, sa jeg til Anna: "Nå har jeg vært på sætra her av og til gjennom halvthundre år, men i dette lange tidsrommet har det vært bare to overbudeier her, det er Berte Gustum fra Ringebu og du, Anna".

Anna fortalte nå at Berte Gustum, en av dalens første feitostystersker var budeie her fra århundreskiftet til 1925, og siden har Anna vært budeie på Liumsætra i 25 somre. Disse to budeienes lange tjenestetid gjør videre omtale av deres kvalifikasjoner helt overflødig. Anna har vært sommerbudeie i til sammen 40 somre, og om vinteren har hun vært bakstekone på gardene.

Like til turistforeningen for 3 år siden overtok den store hytta på Liumsæter, var det budeiene Berte og Anna som hadde ekstraarbeidet med overnatting av fiskere og turister, og noen hver av oss gamle fiskere har ned gjennom åra vært med på å legge arbeid på de to budeier. Det er med takknemlighet jeg tenker på dem, og denne epistel skal likesom være en 25 års jubileumsartikkel til ære for de to veltjente Liumsæterbudeier, Berte og Anna.

Mellom Bergesætra hvor jeg er, og nabosætra Thallaug-sætra står en liten hyggelig vinterstue som populært går under navnet "Gamlehjemmet". I dette "Gamlehjemmet" har bilselskapets sjåfør Even sitt kvarter. Han kjører mjølkeruta og formidler adskillig mellom fjellet og bygda. Her bor også fiskeoppsynet Gunnar som også er en nyttig mann for saugjæterne Amund og Ole som også delvis er innkvartert her. Amunds flinke skotske førehund Frøya skal heller ikke glemmes.

Bestyrerinne på turisthytta på Liumsæter var i sommer sørlendingen frk. Ruth Brinch og hennes flinke hjelper gausdalsjenten Ruth Barlund. Som sveiserfolk på Thallaugsætra ligger Kåre og Alfild og deres fire barn. På Tortjernplassen litt sør for Liumsæter ligger hestegjæteren og fjellmannen Olav og hans brorsønn Thorleif som gjætere for Hærrens kløvhester som går her. Og en times veg nord for Liumsæter på Fossbekken, ligger den gamle erfarte hestegjæter Grandalen med sitt hoppefølge. Alle disse mennesker danner likesom et lite samfunn her langt inne i fjellet. De er litt i kontakt

med hverandre og arbeider godt sammen. Jeg har en følelse av at den store natur her opper gjør menneskene snillere og bedre enn når de er nede i bygda.

Selv om jeg ikke var her for å fiske, hadde jeg fiskestanga med, og den første søndag jeg var her gikk jeg ned til det gamle meget gode fiskevatn Kringellonen for å ta kokfisk til budeie Anna Brusveen. Som jeg gikk etter råket nedover, traff jeg små flokker sau av de 3 000 som i sommer ble sluppet i Skytterbulia. Plutselig stod jeg foran en stor pen søye med to store lam. Det var mine sauer. Jeg har tre sauer i denne drifta, og da de representerer en stor prosent av min rikdom på denne jord, er jeg glad i dem og jeg stod en stund og snakket med dem, men da jeg gikk nærmere trakk de seg inn i skogen. Det var et merkelig og hyggelig møte.

Jeg gikk ned til en av de beste fiskeplasser i Kringellonen og her fikk jeg seks pene fisker til budeia.

En dag foretok saugjæterne og førehunden Frøya den første samling av sau nedover Vakkerlia. Resultatet ble 250 sauer som ble drevet inn i samlekvea på Liumsæter. Under denne rassia fant gjæterne en søye med to nyfødte lam. Disse tre ble tatt med til sætra, anbragt i en stor kasse og sendt med sjåføren Even hjem til Follebu. De små lamma ville ikke greid nattekulden nå framover.

Saugjæterne har ellers samlekve på Langsua, Nordbua, Ongsjølia og ved Revsjøene. Neste morgen drev gjæterne denne sauflokkene Revsjøråket innover til den 4 000 mål store veddehamn i Tverrlia. Det var et pent syn å se dem dra oppover Revsjøråket og hunden greide å holde god orden i den lange saustroa.

Et par dager senere foretok gjæterne en rassia i 'Skytterbulia og fant 300 sauer som ble drevet framover til samlekve på Liumsæter og derfra til inngjerdningen i Tverrlia. Slik arbeider gjæterne med å samle sauen. Det er et meget slitsomt arbeid saugjæterne har. De har en del nytte av fiskekoppssynt Gunnar og av sjåføren Even som ser meget på sine daglige turer.

En søndag traff jeg hestegjæteren Olav fra Tortjernplassen, og han fortalte at da han lørdag kveld kom gående fra Suluhø i retning mot Tortjernplassen, fikk han se noe kvitt som beveget seg litt et stykke borte i terrenget, og gikk ditbort. Der lå en stor pen søye med noe av skrotten nede i en vassdam. Søya var så medtatt at den kunne ikke løfte hodet. Hvor lenge den hadde ligget der var ikke godt å si, han nevnte 10 – 12 dager. Da Ola kom gående hadde søya hørt ham og hadde beveget det ene øret litt, det var nok denne lille bevegelsen den skarpe fjellmann hadde sett.

Olav dro søya opp av vatnet og la den godt til rette. Han ville ikke uten videre drepe annenmanns sau. Søndag morgen gikk han sammen med sjåføren Even innover til den sjuke søya. Da hadde den dradd seg nedover så den igjen lå ute i vassdammen med noe av skrotten. Et skudd endte dens lidelser. De flådde søya som var feit og fin – hengte sauskrotten og skinnet opp i en bjørk.

Samme ettermiddag hadde bestyrerinnen på turisthytta på Liumsætra, frk. Brinch, som var meget begeistret både over naturen og menneskene her opp, innbuddt alle budeiene på de to sætrene, beboerne av "Gamlehjemmet", hestegjæteren på Tortjernplassen og nedskriveren av disse linjer, til et lite avskjedsselskap i peisestua. Det ble et særdeles hyggelig selskap, og da flere av de tilstedevarende var erfarte fjellfolk, var det ikke så få historier som ble fortalt om livet i fjellet, mens vi satt omkring peisen hvor det røde skinn

fra feitfurukubber kastet et eventyrlig skjær over sterke brunbarkede ansikter. – Da hestegjæterne fortalte saugjæterne om den lille tragedien inne ved Suluhø, fikk de med den yngste av hestegjæterne for å vise vegen, og brøt lag så tidlig at de kunne få saueskrotten og skinnet ned til sætra mens det var lyst, så de fikk sendt det med bilen ned til eieren neste morgen.

De to siste dagene det var lovlig å fiske, gikk jeg tur med fiskestanga for å få med litt kokfisk hjem, og hver dag fikk jeg et pent knippe ørret. Siste dag tok jeg til og med fisk på nesten tre merker,

Det var ingen ferietur denne gang, men jeg har etter igjen opplevet Liumsæter og den store natur her, og enda en gang har jeg opplevet å gå det eldgamle råket over Liumsæterbekken med fiskestanga i handa. Turen var tross alt en stor og god opplevelse.

Amerikabrev fra Kari A. Baardslistuen, gift med John Brendum, bosatt i Wisconsin:

Stenerson den 7. September 1892

Kjære Far og alle hjemme

Kari Baardslistuen som ung.
Foto utlånt av M. Bårdslien

Ja nu kommer tiden da vi skal svare paa det os meget kjærkomne brev, som vi modtog for saa længe siden, og for hvilke hermed bringes hvor dybeste tak. Vi ser til vor store glæde at dere ere friske og det samme gode har vi ogsaa gudskelov at meddele fra os. Som nyhed kan jeg nu fortælle at jeg er flyttet fra Kalstad og hid til Stenerson hvor jeg skal blive i

vinter, jeg kom hid lørdagsaften den 27. august, vi har leiet gamlehuset af Simen og det står et lidet stykke fra det hus dem nu lever i, omtrent saa langt som borti eilhuset hjemme, og det er godt for mig om John blir borte i vinter saa slipper jeg da at være langt fra folk. Dette er et ganske pent hus det er 7 smaa rum her, men vi har ikke mer end de 3, nemlig kjøken, to smaa kammers, kaavaa og et lidet rum til vore klæder, ogsaa har vi en seng i hvært kammers opredede med pene klæder undtagen det mangler os hoved pude til den ene, kom og besøg mig nu far saa skal du faa se jeg har det ganske pent, ogsaa har John vært i Stevens Point og kjøbt ovn, han æ riktig pen au dein, saa jeg ønsker dere skulde haft magen borti stuen, men saa koster han 30 daler au, men saa medfølger det mange pene ting da så som vankjel, to gryter, to panner en almindelig og en som man skal stege pannekager i, ho æ lang aa rar ho, man kan stege 7 a 8 smaa kager paa en gang og en saadan stegepande som vi har hjemme, to blekbotter, blekaus, kaffekeinne og thekeinne, ogsaa er det mange andre ting af blek som næsten ikke ved navn paa, og dækketøi og mangt småtteri kjøbte vi hos Kalstad saa vi

tænker nu at klare os for det første, en ganske pen lampe Den kjøbte vi og en penere fikk vi af Even, saa vi har nu to, ja han er meget snild imod os vi fik ogsaa et stykke flesk af ham da jeg flyttet, som var meget godt for os, da flesket er dyrt her, og smør kjøber vi af Pauline og melk og fløde for jeg det jeg behøver, saa jeg håber at faa mad og drikke nok og for vi da være friske saa går det vel. Ja samt bord, stoler og senger har vi ikke kjøbt det staar igjen her, saa for vi bruge det. Ja nu lægger jeg papiret bort, nu er kl 3 og da er det kaffe ti her og jeg vil bede Pauline til mig vi er nu alene og kaffen staar nu og koger. Lille Karl er paa skolen, Simen er ivedien og skal finde noe slags bær og John er ensteds som det kaldes Taalaabakken og træsker, dem driver nu omkring med maskiner og træsker alle steds, om mandagen var dem her, det var omtrent 20 mand og det gikk hart kan du tro, dem gjør byteabeide og saaledes har John hvært med paa mange steder, men han kommer hjem til kvæls og det er godt før e æ reid e, ja nu har vi fåt i os kafen da, og heldig nok Mathias kom saa passe at hid at han blev ogsaa med, han kom bærende med to bytter med svartbær som han havde fundet, og jeg fik en stor døid af ham, skjønt John har ogsaa fundet, saa jeg har meget af det slag, vi har lidt sukker i og koger den og har den paa glaskaner saa staar hun sig om det er hele året og jeg har 8 fulle kanner, denne svartbær ligner bringebær undtagen hun ikke er holen og ikke er saa god, ogsaa æ ho svart damma, ogsaa har vi to kanner med sødæbler, dem skreiler vi som andre poteter, skiver dem op har i meget med sukker og koger dem, ogsaa har jeg to keinner jordbær, saa nu feler det mig bare molte og tyttebær. Dem driv mye med saadant syltetøi, Sas: kalder dem det, ogsaa har vi plantet et lidet stykke poteter og dem ser ut til at blive store og gode, bare dem ikke kommer til at fryse, men nu har det begynt at blive kalt, saa graset er nu frose somme steder, saa nu blir snart vor skinfæld god at finde, men molen har hvert saa slem ved ham i sommer, vi har ikke vist hva vi skulde gjøre med ham jeg har haft ham liggende stundom i tobak og stundom i kamfer, og enda er han saa ilde saa vi plukker haarene av paa somme steder, men ikke saa verst enda, han er god leil han. Ja nu har John for længe siden bringet Ole det siste brev, men nu siger han intet verken ont eler godt derom, saa vi ved nu ikke hva han mener enten vi kan faa noget eller ei, i gaar var jeg og Pauline budne til han og han var rigtigt blid, han fortalte passasjer som havde hendt mens dere var isammen og sagde intet andet end godt. Amund Nordsveen var her forleden dag han bad at jeg skulde hilse dig fra ham, han huskede saa godt engang du og han fulgtes ad over skogen og da dere kom nedpaa bakkan blev de enige om at gaa ind til jentan pa Hauga, og naar han tænkte paa det syntes han endnu at se dig, du havde en rødluve nedover ørene trægt og saa ikke meget fin ud den gang, sagde han.

Skriv strax saa er du snil, adresse som før, hils alle bekjente, har Gina skrevet til mig?

Lev vel, lev vel.

Kari A. Baardslistuen

TILLITSVALGTE**Leder**

Birgit Kraabøl

2653 Vestre Gausdal

Nestleder

Alf Sanden

2656 Follebu

Kasserer

Morten Kleiven

2652 Svingvoll

Sekretær

Oddvar Fyksen

2651 Ø. Gausdal

Styremedlemmer

Gunnar Bruvang

2657 Svatsum

Ivar Paulsrød

2651 Østre Gausdal

Sverre Gran

2653 Vestre Gausdal

Leder i boknemnda

Ivar Blekastad

2651 Østre Gausdal

Leder for fotoregistrering

Tor Korsvold

2652 Svingvoll

Leder for slektsgransking

Gunnar Rundtom

2651 Østre Gausdal

Arkivansvarlig

Kjell Håkon Reistad

2651 Østre Gausdal

Ansvarlig videreføring av Garder og Slekters Bind I

Guro Steine

2651 Østre Gausdal

Ansvarlig skolehistorie

Simen Forseth

2653 Vestre Gausdal

Ansvarlig småbrukerlagshistorie

Per Audun Øvstehage

2653 Vestre Gausdal

Koordinator Ultradutvalg

Birgit Kraabøl

2653 V. Gausdal

Svart paraply gjenglemt i Ultrad. Kontakt Birgit

Ta en titt på vår hjemmeside

<http://www.gausdalhistorielag.no>**Årsmøte**

Gausdal Historielag har årsmøte på Forset Grendehuset, søndag 12. mars kl 1930. Saker kan fremmes for årsmøtet av alle medlemmer. Saker fremmes skriftlig og sendes styrets leder innen mandag 6. mars 2006. Styret

Medlemsregister

Vi trenger et oppdatert medlemsregister! Ved kontingeninnbetaling via posten, kan vi få problemer med å registrere betalerens navn. Vi anmoder om at kontingenen blir betalt før 1. mai, dette av hensyn til medlemsregistreringen.

Medlemsmøter

Slektsgranskings- og fotomøter finner sted i våre lokaler i Prestegården hver første mandag i måneden. I år står vi igjen med den 6. mars – 3. april - 8. mai - 12. juni - 2. oktober - 6. november - 4. desember.

På møtene har vi bøker til salgs, historielagets utgivelser, lokalproduserte bøker, Sigstads hilsningskort med motiver fra Gausdal, kartblad samt CD'er med slektsopplysninger. *Vel møtt!*

Levering av materiale til historielagets arkiv.

Vi mottar gjerne materiale for oppbevaring i vårt dertil egnede hvelv. For å sikre forskriftsmessig avlevering og registrering anbefaler vi våre månedlige medlemsmøter eller direkte kontakt med arkivansvarlig, tlf. 90066640.